

HAYOT DAVOMIDA TA'LIM OLISH: YANGI PARADIGMALAR VA KUTILADIGAN NATIJALAR

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Ro'ziyeva Rushana Sag'dullayevna

*Samarqand viloyati Ishtixon tumani XTB ga qarashli 68-umumiy o'rta ta'lim maktabi
boshlang'ich sinf o'qituvchisi*

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish ko'nikmalarini shakllantirish

Annotasiya: Mazkur tezisda boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish ko'nikmalarini shakllantirishga oid ilmiy-nazariy ma'lumotlar tahlili keltirilib, o'qish darslarida o'quvchilarning o'qish malakalarini shakllantirish metodikasi yoritilgan hamda tavsiyalar berilgan.

Annotation: This thesis provides an analysis of scientific and theoretical data on the formation of reading skills in primary school students, describes the methods of formation of reading skills in reading lessons and gives recommendations.

Uzluksiz ta'limning boshqa bosqichlaridan farqli o'laroq, boshlang'ich sinflarning o'qish darslarida o'quvchilarning o'qish malakalarini shakllantirish, asar ona haqidagi matn ustida ishlash ta'limning didaktik maqsadi hisoblanadi.

U turli mavzudagi, asosan ona haqidagi matnlar ustida ishlash orqali ma'naviy ahloqiy, adabiy-estetik tarbiya bilan chambarchas bog'lab olib boriladi. Shunga ko'ra o'qish darslarining yetakchi xususiyati ona haqidagi asarlarni o'rgatish o'quvchilarning savodxonligini ta'minlash, ota-onaga mehrlilik qilib tarbiyalash bilan birga badiiy adabiyotning sehrli olamiga olib kirish, milliy mafkura asosida yuksak axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalashga qaratiladi. Boshqacha aytganda, har qanday asardagi sehr-joziba matn zaminidagi yashirin mazmun-mohiyatni anglab yetilganda o'quvchi diqqatini o'ziga jalb etishi mumkin. Bunga adabiy-nazariy tushunchalarni o'zlashtirish, adabiy tahlil malakalarini shakllantirish orqali erishiladi. O'qish inson

hayotida muhim ahamiyatga ega. O'qish orqali inson borliq, jamiyat haqida bilimga ega bo'ladi.

Boshlang'ich sinfda o'qish faoliyati barcha fan darslarida amalga oshiriladi. Lekin o'qishga o'rgatishning yo'l-yo'riqlarini o'qish metodikasi ishlab chiqadi. O'qish metodikasining kichik yoshdagi o'quvchilarning umumiy rivojlanishi, psixologiyasi, xususiy metodika sohasidagi yutuqlar bog'liq fanlar yutug'i asosida shakllanib boradi. Hozirgi kunda umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'qish darslari "Milliy o'quv dasturi" asosida o'quvchilarga jamiyat va unda yashovchi kishilar hayoti, ularning o'tmishi, hozirgi yashash turmush-tarzi, mashhur kishilarning ijod yo'llari haqida, tabiat va uning ob-havosi, boyliklari, hayvonot dunyosi va boshqa bilimlarni egallaydilar. Bilim olish jarayonida ularga nisbatan munosabat uyg'onadi. Bunday bilim berish metodikasi orqali o'quvchi shaxsi tarbiyalanib boradi.

V.A.Suxomlinskiy bu haqida shunday deydi: "Bolalar dunyoni va o'z-o'zini bila borish bilan birga katta avlodlar yaratgan moddiy va ma'naviy boyliklar uchun o'zining mas'ulligini oz-ozdan bilib borishlari kerak. Bolaga yaxshilik va yomonlikni to'g'ri ko'rish imkonini berish kerak. Yaxshilik unda quvonch, zavq, hayajon, ma'naviy go'zallikka erishish ishtiyoqini hosil qiladi; yomonlik qahr-g'azab, murosasizlik uyg'otadi, haqiqat va adolat uchun kurashga chorlovchi ma'naviy kuchga to'ldiradi" Sinfda o'qish darslari quyidagi vazifalarni bajaradi:

1. O'qish malakasini takomillashtirish. O'quvchilarda yaxshi o'qish sifatlari: to'g'ri, tez, ongli, ifodali o'qish malakalarini shakllantirish.

2. Bolalarda kitobga muhabbat uyg'otish, kitobdan foydalanishga, undan kerakli bilimni olishga, ya'ni kitob bilan ishlashni biladigan, chuqur fikrlovchi, sermulohaza kitobxonlarni yetuk shaxs qilib tarbiyalashda muhim rol o'ynaydi

3. O'quvchilarni tevarak-atrof, borliq haqidagi bilimlarini kengaytirish, dunyoqarash elementlarini shakllantirish.

4. O'quvchilar axloqiy-estetik va mehnatsevarlik ruhida tarbiyalash.

5. O'quvchilarni nutqini va tafakkurini o'stirish.

6. Adabiy tasavvur elementlarini shakllantirish.

Bu vazifalarni bajarishning aniq yo'li bo'lishi zarur.

Yaxshi o'qish malakalarining sifatlari va ularni takomillashtirish yo'llari.

Yaxshi o'qish malakalarining sifatlariga to'g'ri, tez, ongli va ifodali o'qish kiradi va ular o'qish darslarida o'zaro bog'liq holda takomillashtiriladi, bu to'rt o'qish sifati bir-biri bilan uzviy bog'liq. Ongli o'qish asosiy hisoblanadi, chunki o'quvchi o'zi o'qisa-yu, o'qiganini anglamasa, bunday o'qish talabga javob bermaydi, o'qiganini tushunmaslikka olib keladi. To'g'ri o'qish ongli o'qishga xizmat qiladi. Tez, to'g'ri, ongli o'qish ifodali o'qishning asosi hisoblanadi.

O'qish malakasi murakkab malaka bo'lib, uning shakllanish jarayonini T.G.Egorov 3 bosqichga bo'ladi:

1. Analitik bosqich (o'qish). Savod o'rgatish jarayoniga to'g'ri keladi. Unda bolalarda so'zlarni bo'g'inlab o'qish malakasi shakllantiriladi.

2. Sintetik bosqich (o'qish). Bu bosqichda so'zni sidiq'a o'qish malakasi shakllantiriladi. Bunda so'zni ko'rish bilan uning tovush tomoni idrok qilinadi.

Soʻzning talaffuzi bilan maʼnosini anglash mos keladi. Sidirgʻa oʻqishga asosan oʻquvchilar 3-sinfda oʻtadilar.

3. Avtomatlashgan oʻqish. Bu oʻqishda oʻquvchi-kitobxon soʻzning bosh qismiga qarab oʻqib ketaveradi. Oʻqishning keyingi yillariga toʻgʻri keladi. 4-sinfda baʼzi oʻquvchilar oʻqishi avtomatlashadi.

Oʻqish darslari shunday tashkil qilinishi kerakki, mazmunini tahlil qilish yaxshi oʻqish malakalarini takomillashtirishga yoʻnaltirilsin. Yaxshi oʻqish malakasining sifatlaridan biri toʻgʻri oʻqishdir. Yaʼni toʻgʻri oʻqish soʻzning tovush tarkibini grammatik shaklini buzmasdan, adabiy-orfoepik talaffuz normalari asosida oʻqishdir. Boshlangʻich sinf oʻquvchilari toʻgʻri talaffuz bilan matn maʼnosini puxta sintez qilishga qiynaladilar. Oʻqish koʻnikmalarini takomillashtirish uchun asar ustida ishlashni oʻqitish bilan birga amalga oshirish zarur. K.D.Ushinskiy tez oʻqish matni tushunishdan ajralib qolmasligi lozimligini taʼkidlaydi. Oʻqish tezligi matni tushunish tezligi bilan muvofiq ravishda oʻqishi kerak. Tez oʻqish ongli idrok etishni taʼminlaydigan oʻqishdir. Ogʻzaki nutq tempiga mos keladigan oʻqish tempi normal tezlik hisoblanadi. Oʻta tez oʻqish va oʻta sekin oʻqish matn mazmunini tushunishni qiyinlashtiradi. Oʻqish tezligi bir daqiqada oʻqiladigan soʻzlar miqdori bilan belgilanadi.

Boshlangʻich sinflarda koʻrgazmali taʼlimning asosiy formasi lirik sheʼrni ifodali oʻqish hisoblanadi. Lirik sheʼrni ham, sheʼriy hikoyani ham oʻquvchilar hayajon bilan yaxlit idrok etishlariga erishish muhimdir, uning uchun sheʼr birinchi marta oʻqilganda, hech qanday tushuntirish berilmaydi. Sheʼr oʻquvchilarga qanday taʼsir qilganini hisobga olish, bilish zarur.

Boshlangʻich sinflar “Oʻqish kitobi”da turli janrdagi badiiy va ilmiy-ommabop hikoyalar berilgan. Bizga maʼlumki, badiiy asarda hayot obrazlar orqali aks ettiriladi. Uning markazida inson, uning tabiat va jamiyatga munosabati turadi. Oʻqituvchi hikoyanishunday ifodali oʻqishi kerakki, bolalar uning asosiy mazmunini anglasinlar, ularga jonli soʻz kuchliroq taʼsir etsin. Oʻqish oddiy boʻlishi kerak. Oʻqiyotganda tabiiy zavq-shavq, shodlik, xursandlik, qahr-gʻazab hissini qichqiriq ovoz bilan soxta ifodalashga yoʻl qoʻymaslik zarur. Bolalar hikoyani oʻqiganda, ifodali oʻqishga rioya qilishlari lozim.

Haqiqatdan ham boshlangʻich sinf oʻquvchilarida oʻqish malakalarini shakllantirishda bolalarda kitobga muhabbat uygʻotish, kitobdan foydalanishga, undan kerakli bilimni olishga, yaʼni kitob bilan ishlashni biladigan, chuqur fikrlovchi, sermulohaza kitobxonlarni yetuk shaxs qilib tarbiyalashda muhim rol oʻynaydi. Oʻquvchilarda oʻqish malakalarini shakllantirishda toʻgʻri, tez, ongli, ifodali oʻqish koʻnikmalaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Adabiyotlar roʻyxati

1. M.Umarova X.Xamrakulova R.Tojiboyeva.3-sinf oʻqish kitobi.Toshkent
“Oʻqituvchi “ 2019

2. K.D.Ushinskiy Bolalar dunyosi darsligi 3-4-sinf. 1861 yil

3. T.G.Egorov «Ocherki psixologii obucheniya detey chteniyu» nomli asari .

4.S.Matchonov,A.Shojalilov,X.Gʻulomova,SH.Sariyev 4-sinf oʻqish kitobi 2020.

5.K.Mavlonova va boshqalar 2-sinf ona tili va oʻqish savodxonligi-”Toshkent”
Respublika talim markazi,2021.